

2. КОНТРОЛЬ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ТА ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКИХ КОМАНД ІЗ БАСКЕТБОЛУ

Вознюк Т.В.

2.1. Історичні аспекти виникнення та розвитку студентського спорту. Сучасний стан, проблеми та напрямки удосконалення підготовки студентських команд із баскетболу в Україні

Студенти – зазвичай молоді люди, і спорт має велике значення в їхньому житті. Студентський спорт – складова частина спорту, культивована у вищих навчальних закладах, яка є інтеграцією масового спорту і спорту вищих досягнень.

Вікові особливості студентської молоді, специфіка навчання та побуту студентів, особливості їхніх можливостей і умов занять фізичною культурою та спортом дозволяють виокремити студентський спорт як особливу категорію.

Студентський спорт представляє собою узагальнену категорію діяльності студентів у формі змагання і підготовки до нього з метою досягнення граничних результатів в обраній галузі спортивної спеціалізації. Він історично є головним джерелом широкого розповсюдження фізичної культури і спорту серед молоді, його серцевиною, основним живильним середовищем всієї фізкультурно-спортивної діяльності молоді [30].

Студентський вік випадає на період, який є найбільш оптимальним для значного покращення своїх спортивних результатів у багатьох видах спорту. Свідоме ставлення до тренувальних занять та відсутність вікових меж змагальної діяльності, характерних для дитячо-юнацького спорту є гарним підґрунтям для підготовки висококваліфікованих спортсменів. Відсутність добре організованої системи студентського спорту негативно впливає на прогрес спорту в нашій країні, особливо це стосується спортивних ігор, оскільки етап максимальної реалізації спортивних можливостей в них настає після 20 років, коли гравці вже набули достатнього змагального досвіду на фоні значного техніко-тактичного арсеналу і високої функціональної бази.

Питанням студентського спорту приділяється увага фахівців як у нашій країні [1, 5 та ін.], так і за кордоном [22, 29 та ін.]. Однак, більшість наукових праць повністю не розкривають важливості цієї частини масового спорту в загальній системі підготовки кваліфікованих спортсменів, у них робиться акцент на історичних аспектах розвитку спортивного студентського руху та його оздоровчій функції. Така постановка проблеми мінімізує роль студентських змагань, проте саме змагання є основною ланкою прогресу в розвитку студентського спорту.

Історія студентського спорту в Україні бере початок з ХХ ст.. Щоб відволікти молодь від революційної активності у 1915 р. були створені спортивні гуртки при Київському університеті, Київському політехнічному інституті, Київському студентському товаристві, а також інститутах Харкова та Одеси. Після Жовтневої соціалістичної революції студентський спорт отримав новий розвиток завдячуючи створенню в червні 1918 році ВСЕОБУЧу, який розробив обов'язкову програму з фізичного виховання у ВНЗ. Проводилися змагання зі

спортивних ігор, легкої атлетики, стрільби, гімнастики, лижного спорту. Створені у 1936 році ДСТ «Буревісник», «Медик», «Наука», «Іскра», «Молнія», «Будівельник» тощо займалися обслуговуванням чинних фізкультурних колективів, змагань, а також пропагандою спортивного руху серед молоді. З 1937 р. стали проводитися Всесоюзні спартакиади студентів СРСР [5, 31].

Упродовж всього існування СРСР розвитку студентського спорту приділялася значна увага, оскільки пріоритетами держави була військово-оборонна стратегія, важливою умовою якої мала стати фізично здорова, добре спортивно підготовлена та патріотично налаштована молодь.

Вітчизняна система студентського спорту нерозривно пов'язана з розвитком світового спортивного студентського руху.

Історія студентського спорту почалася в 1905 році, коли в США відбулися перші міжнародні змагання серед студентів. У 1919 році французьким педагогом і вченим Жаном Петітжаном, соратником П'єра де Кубертена була створена Конфедерація студентів. У травні 1923 року в Парижі під її егідою відбулися перші Всесвітні ігри студентів.

У 1924 році на Міжнародному спортивному конгресі університетів у Варшаві було прийнято рішення про створення Міжнародної конфедерації студентів (МКС). За час діяльності МКС, аж до 1939 року, було проведено ще вісім ігор.

Міжнародна студентська спортивна діяльність була зупинена Другою світовою війною. Проте традиції міжнародних студентських змагань знову відродилися в 1947 році, коли був створений Міжнародний союз студентів (МСС) та його спортивний відділ, а пізніше спортивна рада. Саме тоді ця організація провела зимові ігри в Давосі (Швейцарія), а літні – в Парижі (Франція).

У 1948 році за пропозицією низки європейських країн в Люксембурзі була створена правонаступниця Міжнародної конфедерації студентів – Міжнародна федерація університетського спорту (FISU, фр. *Fédération internationale du sport universitaire*, англ. *International University Sports Federation*), яка офіційно затвердила свій статус в 1949 році. Її основною метою був та залишається до сьогодні розвиток і популяризація спорту серед студентів усього світу.

Штаб-квартира організації знаходиться в Лозанні (Швейцарія). Федерація координує діяльність більше ста національних федерацій студентського спорту, що входять до її складу.

Першим президентом FISU став Пауль Шлеймер – фізик і математик з Люксембургу. Він керував FISU 12 років. Його змінив – Прімо Небіоло, з ім'ям якого пов'язано активний розвиток Всесвітніх універсіад і міжнародного студентського спортивного руху в цілому. У 1999-2011 роках FISU очолював Джордж Кілліан. 9 серпня 2011 на засіданні Виконкому FISU в м. Шеньчжене (КНР) президентом FISU був обраний Клод-Луї Галльєн.

Під егідою FISU кожні два роки проводяться Літня і Зимові Універсіади – міжнародні спортивні змагання серед студентів. Назва «Універсіада» походить від слів «Університет» і «Олімпіада», ці змагання також часто називають як «Всесвітні студентські ігри» і «Всесвітні університетські ігри».

Університети багатьох країн встановлюють спеціальні стипендії для студентів-спортсменів, які беруть участь в університетських змаганнях,

відстоюючи честь свого закладу. У країнах Британської Співдружності та у США змагання між університетами з регбі, веслування, баскетболу, футболу, бейсболу, американського футболу та хокею майже не поступаються популярністю іграм професійних команд. Традиційні змагання між університетами мають назву «варсіті».

Але все ж таки найбільш потужною в світі серед національних студентських спортивних організацій є **Національна асоціація студентського спорту** (англ. *National Collegiate Athletic Association*, скор. *NCAA*) — національна університетська спортивна асоціація, у яку входять 1281 різних організацій, що проводять спортивні змагання в коледжах і університетах США і Канади. Штаб квартира асоціації знаходиться в Індіанapolisі, штат Індіана.

Види спорту та кількість дивізіонів, у яких проводяться змагання, представлені в табл. 2.1 свідчать про масовість студентського руху в цих країнах.

Баскетбол в США можна вважати національним видом спорту: цілі покоління американців стають вболівальниками команд NBA, квитки на матчі розкуповуються на сезон. Гравці-зірки NBA отримують мільйонні контракти. Високий рівень майстерності гравців підтримується великою конкурентністю, щорічним поповненням кращих гравців зі студентських команд.

Таблиця 2.1.1

Система студентського спорту NCAA США та Канади

Спортивні ігри	Циклічні види спорту	Однборства та складно координаційні види спорту
Американський футбол • Дивізіон I (FBS) • Дивізіон I (FCS) • Дивізіон II • Дивізіон III Бейсбол Баскетбол (чол., жін.) • Дивізіон I • Дивізіон II • Дивізіон III Боулінг (жін.) Волейбол (чол., жін.) Водне поло (чол., жін.) Гольф чоловічий: • Дивізіон I • Дивізіон II • Дивізіон III жіночий Лакросс (чол., жін.) Софтбол Теніс (чол., жін.) Футбол (чол., жін.) Хокей на траві Хокей (чол., жін.)	Легкоатлетичний крос (чол., жін.) Легка атлетика в закритих приміщеннях (чол., жін.) Легка атлетика (чол., жін.) Академічне веслування (жін.) Лижний спорт Плавання (чол., жін.)	Бокс Фехтування Гімнастика (чол., жін.) Стрільба Стрибки у воду (чол., жін.) Боротьба • Дивізіон I • Дивізіон II • Дивізіон III

Усі студентські баскетбольні команди в США найчастіше є членами Національної асоціації студентського спорту. Розподіл команд в дивізіонах відбувається за географічною ознакою. У першому дивізіоні, де грають найкращі команди, після чемпіонату розігрують такі титули:

- Баскетболіст року серед студентів за версією NABC;
- Кращий захисник серед студентів за версією NABC;
- Приз імені Піта Ньюелла (найкращому гравцеві, який виконує функцію атакуючого форварда або центрального гравця);
- Приз імені Френсіс Померой Нейсміт (найкращому низькорослому гравцю).

Велика кількість студентських команд, інтенсивна змагальна діяльність та додаткове стимулювання у вигляді спортивних стипендій та боротьби за оволодіння титулами створюють усі умови для подальшого розвитку баскетболу в США. Про ефективність такої системи свідчать і результати команд США на міжнародному рівні.

Радянська система дитячо-юнацького та студентського спорту була ефективною за рахунок достатнього матеріального забезпечення, що дозволяло брати участь у багатьох змаганнях, підвищуючи рівень майстерності та сприяючи спадкоємності в підготовці гравців. Тривалий час через фінансово-економічні кризи в Україні та відсутність державної політики підтримки спорт зазнавав значних втрат на міжнародному рівні. Така тенденція помітна в усіх видах спорту, але найбільше вона стосується спортивних ігор, зокрема, баскетболу.

Сьогодні здійснюються певні кроки, щоб відновити та побудувати нову струнку систему підготовки кваліфікованих баскетболістів. Так, команди ДЮСШ, незважаючи на недостатнє фінансування, щорічно беруть участь у всеукраїнській юнацькій баскетбольній лізі (ВЮБЛ) за шістьма віковими категоріями серед дівчат та хлопців.

Що стосується студентського спорту, то створена Всеукраїнська студентська баскетбольна ліга в цьому році проводить свій шостий чемпіонат України серед чоловічих команд. Президентом Всеукраїнської баскетбольної студентської асоціації (ВБСА) є ректор НТУУ «КПІ» Михайло Згуровський. Однак участь студентських команд в цих змаганнях не обов'язкова і базується тільки на позитивному ставленні керівництва до розвитку спорту в своєму навчальному закладі. Жоден ВНЗ не отримує ніяких заохочувальних балів, тому отримати фінансування є досить проблематичним. Єдиними обов'язковими змаганнями залишаються Універсіади та Літні спортивні ігри, які по чергово проводяться раз у 2 роки, передбачають проведення I етапу обласних змагань, півфінальних та фінальних ігор. Тобто максимальна кількість ігор може становити 10-12 за рік, крім того вони здебільшого сконцентровані у 2-3 місяці. Ураховуючи режим навчання в ВНЗ це не найкращий календар.

Проведений аналіз розвитку студентського спорту у світі та сучасних тенденцій, характерних для країн, провідних у популяризації студентського спорту, дозволяє визначити певні шляхи для удосконалення системи спортивного руху в Україні:

1. Упорядкування організації спортивної діяльності в студентському спорті.

2. Управління розвитком фізичної культури і спорту у ВНЗ у сучасних умовах з відновленням всіх повноважень спортивних клубів.

3. Прирівняння змагань студентських ліг до рівня участі в предметних олімпіадах із зарахуванням залікових балів залежно від результатів ігор.

4. Удосконалення системи проведення Універсіад України та Літніх спортивних ігор із зазначенням термінів змагань, які б відповідали режиму навчання.

Отже, студентський спортивний рух має давню історію, яка нараховує вже понад сто років. У країнах, з добре розвинутою системою спортивного спорту, він є основою підготовки висококваліфікованих гравців та характеризується інтенсивною змагальною діяльністю і наявністю низки заохочувальних заходів.

Удосконалення організації студентського спорту в Україні дозволить підвищити рівень майстерності гравців і відновити спадковість підготовки, що може позитивно вплинути на успіхи вітчизняних команд на міжнародному рівні.

Проблема удосконалення системи управління та планування тренувального процесу залишається актуальною для сучасних досліджень у галузі спортивних ігор [10, 12, 16, 20, 32 та ін.]. Динаміка розвитку та удосконалення повинна стимулювати ріст індивідуальної спортивної майстерності спортсменів різної кваліфікації та вікової категорії [7, 8].

Важливою складовою безперервної спортивної підготовки є студентський спорт. Саме в цей період відбувається адаптація переходу від дитячо-юнацького спорту до команд вищої майстерності, здобувається досвід змагальної діяльності, удосконалюються функціональні можливості спортсменів, які стають базою для збільшення техніко-тактичного потенціалу [1, 13, 18, 22, 30].

На сучасному етапі студентський спорт знаходиться не в кращій позиції, чому сприяє низка соціальних та економічних причин: залишковий розподіл коштів на його розвиток, відсутність зацікавлення керівного складу вищих навчальних закладів, значне зменшення (у порівнянні з радянськими часами) кількості змагань у річному циклі підготовки, слабе матеріально-технічне забезпечення. До того ж, розвиток студентського руху стримують проблеми, що виникають у дитячо-юнацькому спорті – зниження державного фінансування сфери фізичної культури і спорту; зменшення кількості підприємств, організацій та установ, які проводили фізкультурно-оздоровчу роботу (за 1991–1998 рр. – на 15,5 тисяч одиниць, в останні роки ці цифри продовжують зростати); припинення діяльності понад 900 дитячих і підліткових спортивних клубів у ЖКК; скорочення 590 посад педагогів-організаторів спортивної роботи з населенням за місцем проживання; зниження питомої ваги позаурочних занять з фізичного виховання в середніх загальноосвітніх і професійних навчально-виховних закладах [24]; зменшення кількості дітей, які за своїм станом здоров'я можуть займатися спортом; установка з боку батьків на збільшення часу домашньої підготовки, відвідування репетиторів, що впливає на великий відтік юних спортсменів вже в підлітковому віці.

Проблеми підготовки студентських ігрових команд у своїх дослідженнях розв'язували В.Г. Корягін (1998), Н.В. Фураєва (2001), О.О. Мітова (2004),

Ж.Л. Козіна (2009), Б.А. Балан (2012) та ін. Розглядалися питання як загального характеру, так і такі, що стосувалися окремих аспектів підготовки.

Практика підготовки студентських команд в сучасних умовах показує, що однією з основних проблем ефективної підготовки є те, що до складу збірних команд ВНЗ потрапляють гравці, які мають різну спортивну кваліфікацію. Відповідно, ті засоби та обсяги навантаження, що є недостатніми для більш підготовлених гравців, стають неподоланими для студентів з низькою початковою підготовкою.

Аналіз результатів тестування рівня фізичної та технічної підготовленості (табл. 2.1.2) кваліфікованих баскетболісток дозволяє зробити висновок, що найбільш відчутною є різниця у показниках технічної підготовленості (коефіцієнт варіації складає 23%). Показники спеціальної фізичної підготовленості (стрибок у висоту, човниковий біг) значною мірою залежать від рівня загальної фізичної підготовленості та функціональних можливостей організму, генетичних задатків.

Таблиця 2.1.2

Показники фізичної та технічної підготовленості кваліфікованих баскетболісток (n=12)

Тестові вправи	$\bar{X}$	S	m	X min	X max	V
Стрибок у висоту, см	40	3,99	1,20	36	49	9,97
Човниковий біг 2x40 с, м	344,8	7,67	2,31	335	360	2,22
Кидки з різних місць, к-сть з 20 спроб	13,3	3,07	0,92	7	17	23,1
Штрафні кидки, к-сть з 10 спроб	6,8	1,53	0,46	4	9	22,5

Отже, в технічній підготовці студентських ігрових команд має бути переглянтий основний підхід до навчально-тренувального процесу – від загальнокомандної форми роботи до індивідуально-групової з диференціацією завдань та тренувальних впливів.

Загалом, на сучасному етапі визначені наступні основні напрями вдосконалення системи спортивного тренування:

- Перший напрям – відповідність системи тренування кваліфікованих спортсменів специфічним вимогам певного виду спорту. Це виявляється в збільшенні об'єму допоміжної і спеціальної підготовки в загальному об'ємі тренувальної роботи.

- Другий напрям – збільшення змагальної практики як ефективного засобу мобілізації можливостей організму й стимуляції адаптаційних процесів. Це виявляється в збільшенні числа змагань і відповідно кількості ігор.

- Третій напрям – прагнення до збалансованої системи тренувальних і змагальних навантажень, відпочинку, засобів відновлення та стимулювання спеціальної працездатності. Надмірне збільшення тренувальних і змагальних навантажень перешкоджає зростанню майстерності, якщо ці навантаження в загальному підсумку стають надможливими.

- Четвертий напрям – розширення (збільшення) комплексу нетрадиційних засобів підготовки, застосування яких не вимагає великих енерговитрат, проте сприяє підвищенню рівня підготовленості.

• П'ятий напрям – вдосконалення системи управління тренувальним процесом на основі об'єктивізації знань про структуру змагальної діяльності та підготовленості з урахуванням як загальних закономірностей становлення спортивної майстерності, так і індивідуальних можливостей спортсменів.

Виходячи з сучасних уявлень, систему управління підготовкою студентських ігрових команд можна представити у вигляді чотирьох підсистем:

1. Розробка модельних характеристик стану, необхідного для досягнення високого результату.

2. Розробка характеристик програми, що розкриває зміст єдності процесу тренування, змагань і відновлення.

3. Розробка системи контролю за поточним станом і за виконанням запланованої програми.

4. Забезпечення необхідної корекції в наміченій програмі.

Виходячи з вищевикладеного, кожен тренер у своїй роботі повинен опиратися на об'єктивні показники підготовленості, які дозволяють визначити потенційних можливостей кожного гравця команди. Основним видом діяльності повинна бути постійна корекція найбільш інформаційних тестів як основного інструменту оцінки потенціалу.

У системі науково-методичного забезпечення тренувального процесу виділяють 5 головних напрямів:

1. Вдосконалення організаційних і матеріально-технічних основ підготовки.

2. Оптимізація планування різних структурних одиниць тренувального процесу (окремих днів тренування, мікро-, мезо- і макроциклів, етапів багаторічної підготовки).

3. Прогнозування спортивних досягнень виступу окремих спортсменів і команди в цілому.

4. Діагностика, оцінка та моделювання підготовленості й змагальної діяльності, розробка рекомендацій з корекції тренувального процесу.

5. Оптимізація планування змагальної діяльності як інтегрального показника всього тренувального процесу.

Одним з важливих напрямів, що визначають прогрес сучасного спорту, у тому числі й студентського, є вдосконалення системи підготовки, розробка і впровадження сучасного спортивного інвентаря й устаткування. Тренувальний центр повинен бути обладнаний усім необхідним, що забезпечує якість навчально-тренувального процесу й відновлення. Особливу увагу варто приділити розробці комплексу тренажерних установок для вдосконалення технічної майстерності та поліпшення спеціальної підготовленості, а також укомплектуванню необхідним устаткуванням і сучасною апаратурою для вирішення питань відновлення і отримання необхідної наукової інформації про рівень підготовленості спортсменів (діагностична апаратура), змагальної діяльності, засобів відновлення, стимуляції працездатності й адаптаційних процесів.

Таким чином, пропонований системний підхід до процесу організації підготовки студентських ігрових команд дозволяє визначити провідні напрямки в

цій роботі та сприяти створенню необхідної консолідації тренерських, наукових сил і матеріальних витрат.

2.2 Морфо-функціональні показники спортсменів студентських команд з ігрових видів спорту

У сучасній теорії і методиці спортивного тренування однією з основних вимог до тренувального процесу є раціональне співвідношення тренувальних навантажень з урахуванням фізичного розвитку та функціональних можливостей організму, їх оптимізація у зв'язку з віком, статтю та рівнем підготовленості [7, 21].

Фізичний розвиток кваліфікованих спортсменів ігрових видів спорту в процесі контролю за їхньою підготовкою розглядається як один з критеріїв визначення стану здоров'я гравців, що дозволяє індивідуалізувати тренувальний процес [11, 12 та ін.].

Для характеристики фізичного стану застосовують показники фізичного розвитку і ступінь його гармонійності. Як зазначає більшість фахівців, фізичний розвиток будь-якої людини є генетично запрограмованим, однак ступінь його реалізації залежить від конкретної взаємодії організму з оточуючими факторами [17].

Для спортивної науки проблема взаємодії генетичних чинників і чинників впливу середовища залишається дискусійною й особливо важливою для спортивних ігор, у яких саме певні соматометричні, фізіометричні та соматоскопічні величини можуть впливати на ефективність виконання конкретних ігрових функцій. Тому в будь-якому дослідженні, яке стосується підготовки юних або кваліфікованих спортсменів-ігровиків завжди звертається увага на показники фізичного розвитку [12, 14, 26, 28]. За результатами факторного аналізу, виконаного в різних вікових групах [13], у спортивних іграх фізичний розвиток є одним з основних значущих факторів.

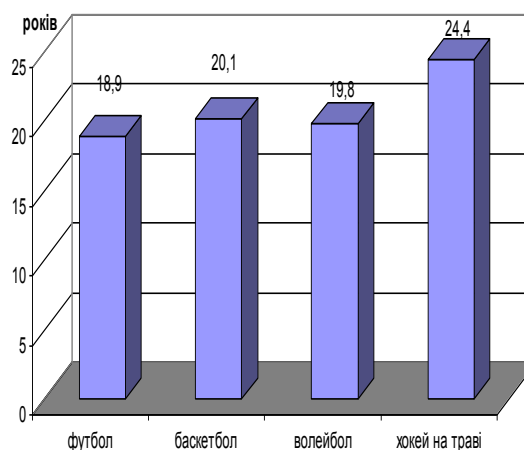
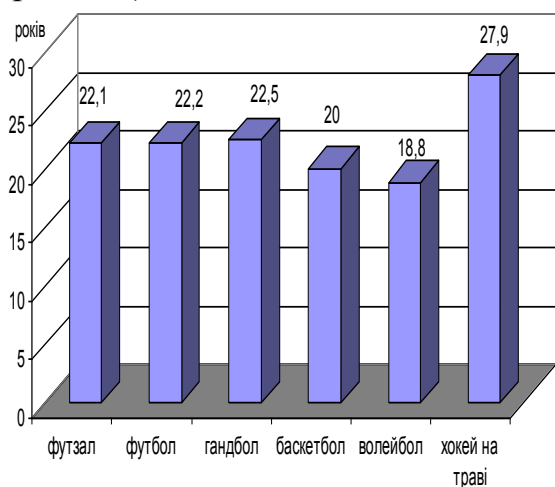
У процесі дослідження використовувався інструментальний метод, який передбачав застосування ростоміра для визначення зросту гравців і прилада «Karada Scan» – для визначення інших показників. У дослідженні брали участь гравці збірних команд України з хокею на траві (чоловіча та жіноча), студентських збірних ігрових чоловічих та жіночих команд. Загалом, 156 кваліфікованих спортсменів.

Складовими підготовленості спортсменів-ігровиків серед інших показників є антропометричні дані та показники фізичного стану.

Спортивні ігри належать до групи ситуаційних видів спорту. Для них характерні несталі умови виконання, відсутність стереотипності в діях, повторення стандартних ситуацій. Характер дій гравців визначається насамперед взаємодією з суперником або членами своєї команди, не регламентується наперед і змінюється відповідно до дій суперника або партнерів. Різнобічність форм прояву дій постійно пов'язана з вирішенням багаточисельних ігрових ситуацій, що передбачає використання механізмів екстраполяції, які, у свою чергу, залежать від спортивного досвіду гравця. Нині вік початку занять спортом у всіх спортивних іграх складає 8-9 років, тому про спортивний стаж кваліфікованих гравців можна судити за їхнім календарним віком. Найбільш досвідченою

командою в нашому дослідженні виявилася хокейна чоловіча команда (27,9 років) і хокейна жіноча команда (24,4 років), що повністю відповідає їхній спортивній кваліфікації, а також підтверджує дані щодо віку максимальної реалізації спортивних можливостей у спортивних іграх. За віком інших команд можна стверджувати, що в їхньому складі переважали гравці студентського віку (табл. 2.3, рис. 2.1).

а)

б)

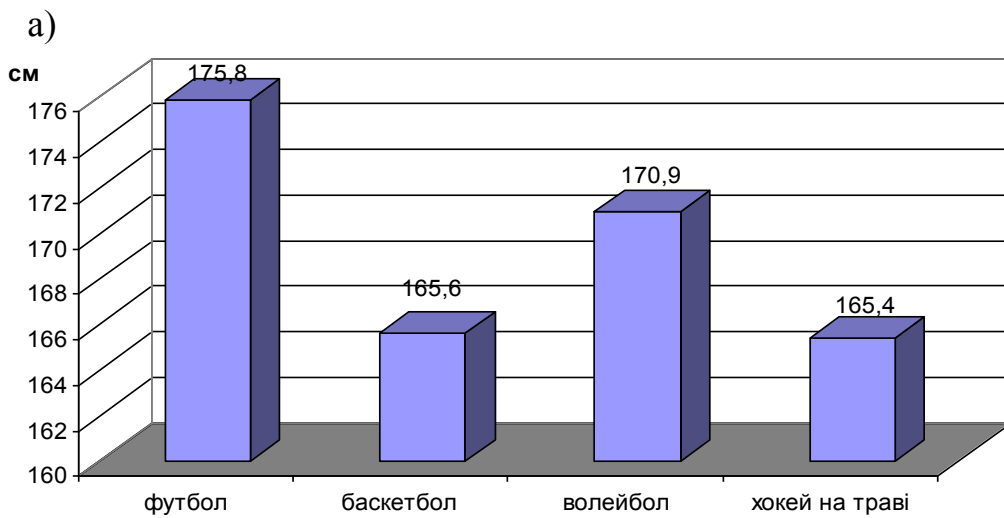
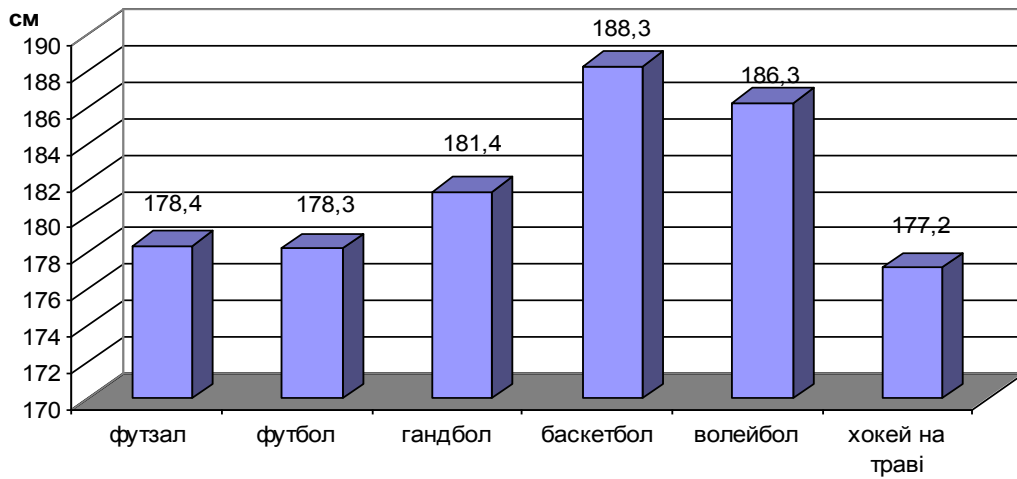
Рис. 2.2.1. Середній вік ігрових чоловічих (а) і жіночих (б) команд

Таблиця 2.2.1

Показники фізичного стану кваліфікованих спортсменів-ігровиків

Вид спорту	Вік	Ріст	Маса	ІМТ	% жиру	% м'язів	Вісцеральний жир
Футзал (ч, n=15)	22,1	178,4	72,1	23,5	14,7	43	4,6
Футбол (ч, n=20)	22,15	178,3	73,7	23,2	17,7	41,3	4,9
Гандбол (ч, n=10)	22,5	181,4	78,9	24,0	16,4	41,9	5,5
Баскетбол (ч, n=12)	20,0	188,3	80,8	23,0	14,9	42,3	4,0
Волейбол (ч, n=13)	18,8	186,3	78,7	22,7	16,6	41,4	5,4
Хокей на траві (ч, n=24)	27,9	177,2	75,1	23,7	14,6	42,8	5,6
Баскетбол (ж, n=10)	20,1	175,8	65,1	21,8	28,3	30,7	2,5
Волейбол (ж, n=12)	19,8	170,9	60,4	20,6	26,6	30,9	2,4
Футбол (ж, n=13)	18,9	165,6	57,1	20,9	28,0	30,0	2,1
Хокей на траві (ж, n=17)	24,4	165,4	58,6	21,4	26,7	31,5	2,9

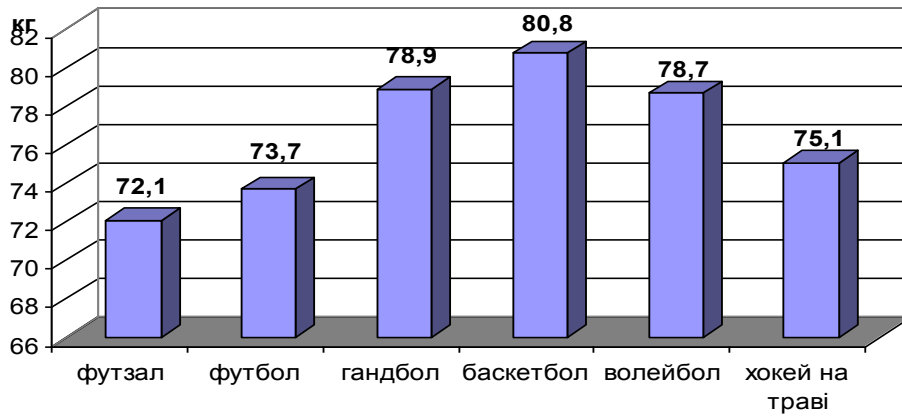
Довжина тіла є одним з найстабільніших показників фізичного розвитку, тому що вона меншою мірою, ніж інші соматометричні ознаки, залежить від впливу довкілля. Проте для більшості ігрових командних видів спорту саме зріст є одним з визначальних антропометричних показників для прогнозування подальшої успішної змагальної діяльності. Саме це і показують отримані нами результати. Найвищі показники зросту виявлені у чоловічій (188,3 см) і жіночій баскетбольній (175,8 см) командах. Найнижчий середній показник зросту визначений в чоловічій (177,2 см) і жіночій (165,4 см) хокейних командах, що є особливістю цього виду спортивних ігор, пов'язаною зі спортивним інвентарем (рис. 2.2.2).

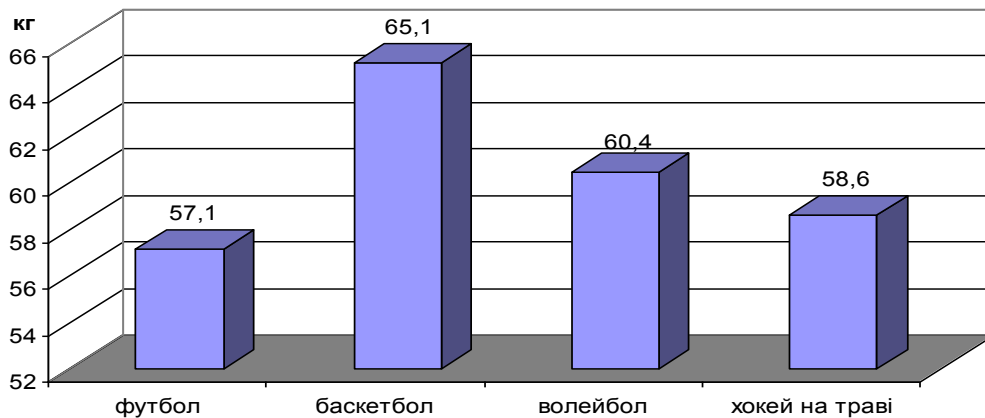
б)

Рис. 2.2.2 Середній зріст ігрових чоловічих (а) і жіночих (б) команд

Нами також встановлено, що показники маси тіла лабільніші, ніж довжина тіла. Коливання маси тіла залежить від багатьох чинників, наприклад у жінок-спортсменок протягом місяця в залежності від фаз менструального циклу маса тіла змінюється від 600 г до 2,5 кг [23]. Однак цей показник не менш важливий під час вивчення й оцінки фізичного розвитку. Маса тіла важлива в спортивних іграх з безпосереднім контактом із суперником, де оптимальні її величини дозволяють витримувати жорсткі умови боротьби за м'яч. Отже, вищі показники маси тіла визначені в гравців баскетбольної чоловічої і жіночої команд (рис. 2.2.3).

а)

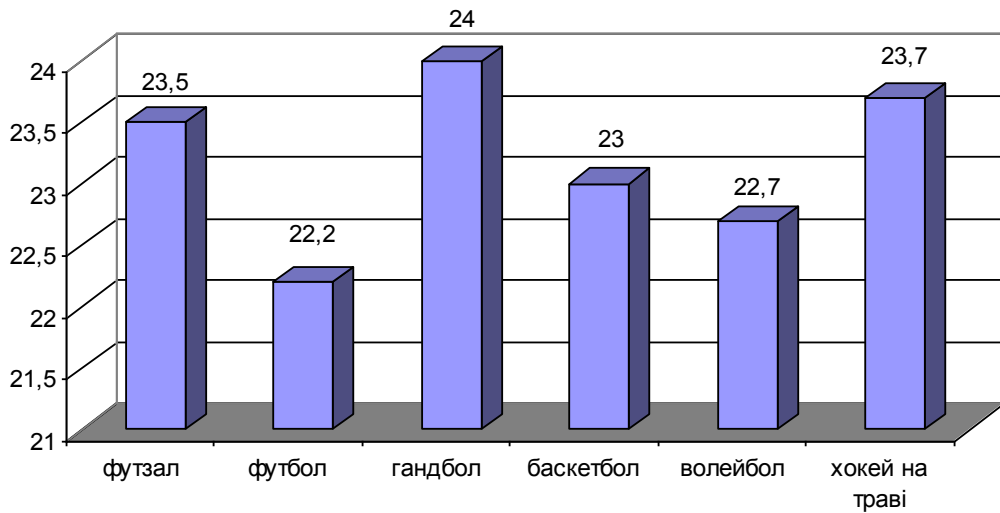

б)

Рис. 2.2.3. Середній показник маси тіла гравців чоловічих (а) і жіночих (б) команд

Деякі соматометричні ознаки гравців (надмірна вага і довжина тіла та ін.) виявляють відчутний негативний вплив на швидкість руху, пов'язаного з переміщенням власної ваги тіла, рухливістю в суглобах тощо. Тому контроль цих показників дозволяє оптимізувати рівень їхньої спеціальної підготовленості.

Як відзначає ряд дослідників [11, 28 та ін.], на спортивний результат значною мірою впливає будова тіла людини. Важливим показником для гравців є міцність будови тіла. Для визначення цього показника нами використовувався індекс маси тіла (ІМТ). За результатами дослідження, найвищий середній показник ІМТ у чоловічих командах був виявлений у гандболістів і склав ($24,0 \text{ кг/м}^2$), а найнижчий у футболістів ($22,2 \text{ кг/м}^2$). В жіночих командах між показниками ІМТ існує незначна різниця: від $20,6 \text{ кг/м}^2$ у волейболісток до $21,8 \text{ кг/м}^2$ у баскетболісток (рис. 2.2.4).

а)

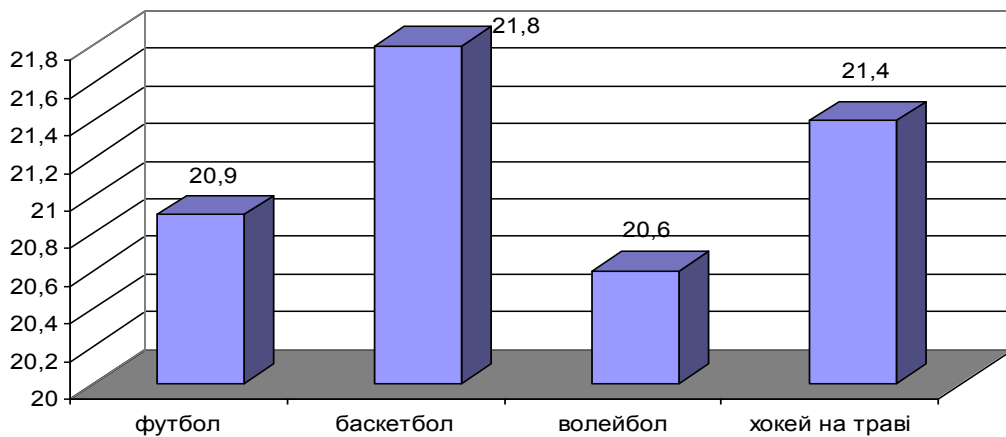
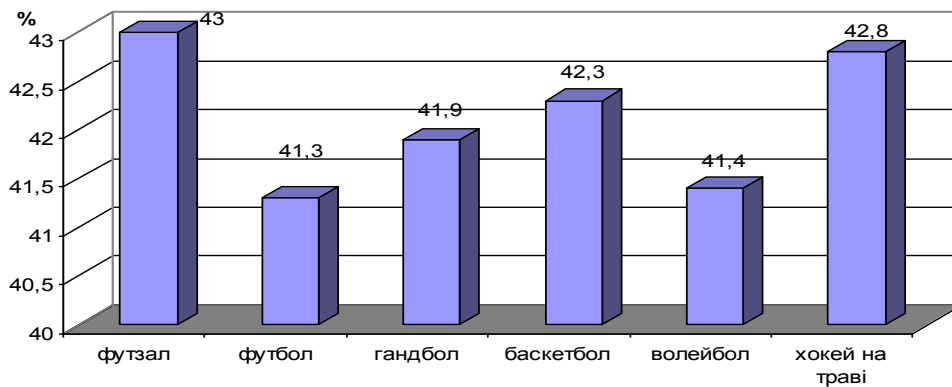
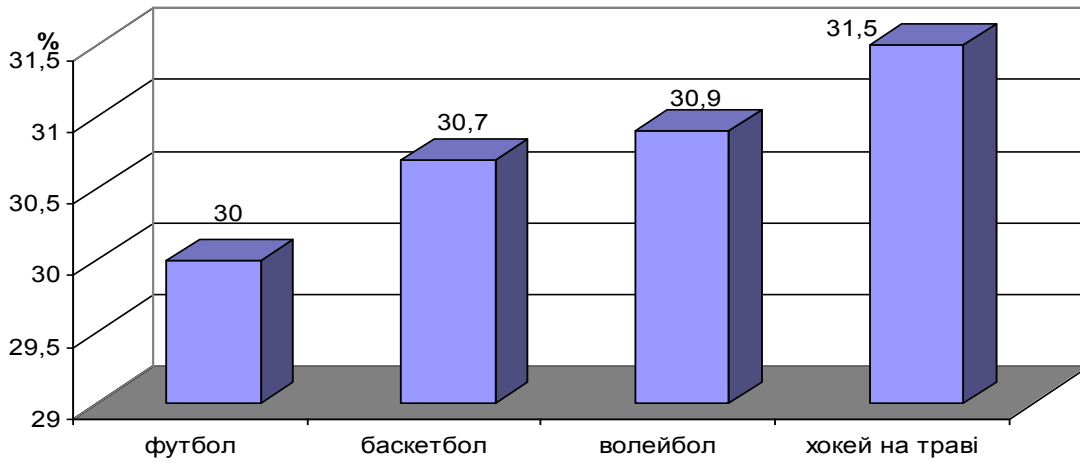

Рис. 2.2.4. Середній показник ІМТ гравців чоловічих (а) і жіночих (б) команд

Також про атлетичність фігури можна судити за показниками відношення жирової і м'язової тканини. Найбільший показник складової скелетних м'язів визначений у гравців чоловічої команди з футзалу (43%) і жіночої команди з хокею на траві (31,5%) (рис. 2.2.5). Найвищий відсоток жиру був виявлений у футболістів (17,7%) і баскетболісток (28,3%) (рис. 2.2.6), а вісцерального жиру у хокеїсток (2,9 од.) і хокеїстів (5,6 од.) (рис. 2.2.7).

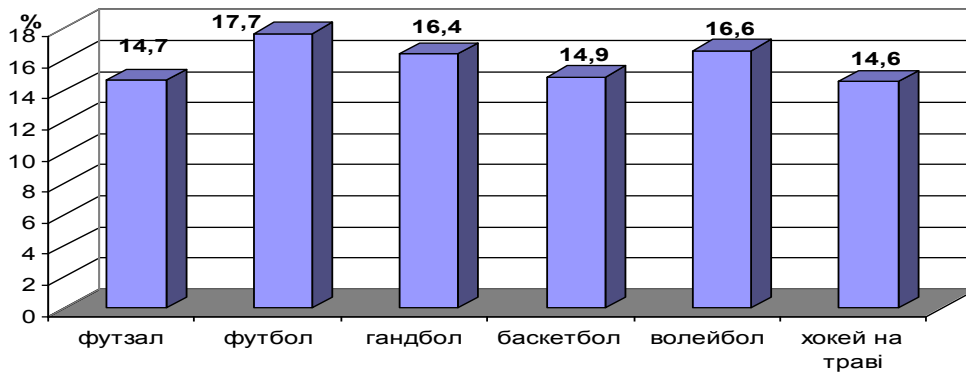

а)

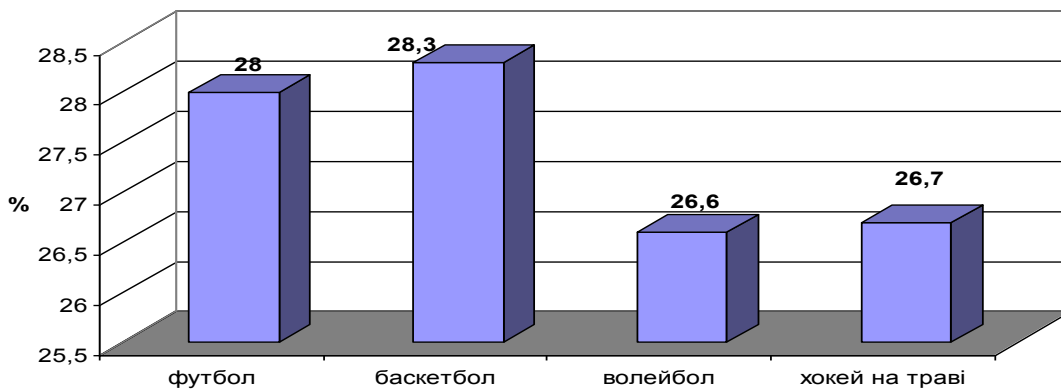

б)

Рис. 2.2.5. Середній вміст скелетних м'язів у гравців чоловічих (а) і жіночих (б) команд

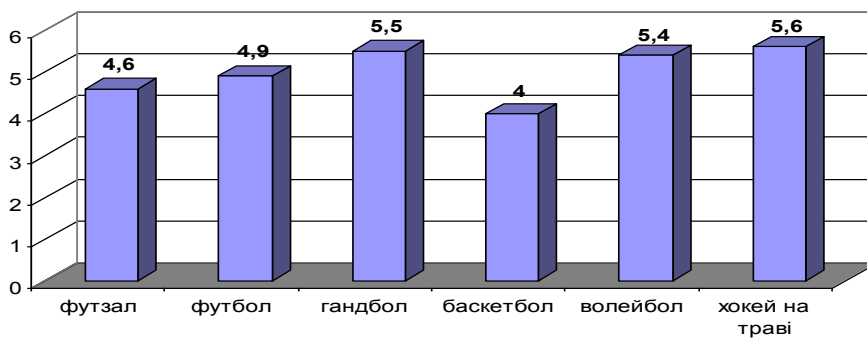

а)

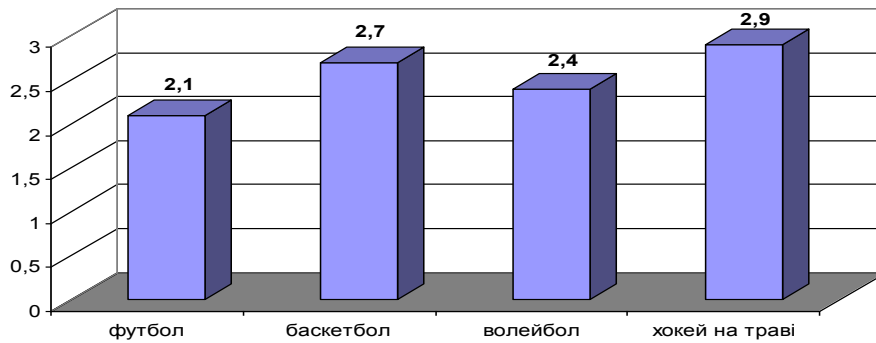

б)

Рис. 2.2.6. Середній вміст жиру у гравців чоловічих (а) і жіночих (б) команд

а)

б)

Рис. 2.2.7. Середній показник вісцерального жиру у гравців чоловічих (а) і жіночих (б) команд

Проведений аналіз свідчить про наявність характерних відмінностей між гравцями різних ігрових команд, а також між показниками чоловіків і жінок. Отримані дані дозволяють визначити специфіку різних видів спортивних ігор за окремими показниками фізичного розвитку.

Однак відмінність існує не тільки між гравцями різних видів спортивних ігор, але й між гравцями різного амплуа одного виду спорту. Це є повністю закономірним унаслідок проведеного упродовж багатьох років спортивного відбору і спортивної спеціалізації.

Отримані дані мають певну інформаційну цінність і дозволяють створити модель морфо-функціональної підготовленості гравців різного амплуа.

Отримані морфо-функціональні моделі підготовленості кваліфікованих гравців різних ігрових командних видів спорту дозволяють окреслити специфічні ознаки, а також більш значущі для певного виду спорту показники, що визначають здібність до досягнення високих результатів в обраному виді спорту. У перспективі такі моделі можуть бути застосовані для вибору загальної стратегії процесу спортивного відбору, спортивної орієнтації і процесу підготовки.

2.3. Управління підготовкою кваліфікованих баскетболісток на основі аналізу змагальної діяльності

Центральним елементом у спорті, що визначає всю систему організації, методики та підготовки спортсменів для результативної змагальної діяльності, є спортивні змагання. Специфіка змагальної діяльності в командних ігрових видах спорту виокремлює їх зпоміж інших видів спорту [2]. Варіативність дій, дефіцит часу та швидкоплинність ігрових моментів вимагає від гравців високого рівня розвитку спеціальних здібностей. Вивчення структури та змісту змагальної діяльності стає підґрунтям для визначення спрямованості та змісту багаторічної підготовки спортсменів [14, 25].

Існує чимало чинників, які впливають на результат змагальної діяльності в спортивних іграх. Це значно ускладнює оцінювання ігрової діяльності спортсменів, від точності й об'єктивності якої залежить ефективність управління змагальною діяльністю та спортивною підготовкою в цілому [6, 10, 15].

Багато фахівців пропонують свої варіанти і способи оцінки змагальної діяльності в командних спортивних іграх. Цією проблемою займалися: у футболі В.М. Шамардін (2002), Г.А. Лисенчук (2003), С.Ю. Тюленьков (2007) та ін.; у хокеї на траві Л.Г. Айрапетянц (1992), Г.Г. Уділов (1999), Е.В. Федотова (2007),

В.М. Костюкевич (2011); у баскетболі А.Я. Гомельський (1980), С.С. Стонкус (1997), В.М. Корягін (2002), Ж.Л. Козіна (2008), Н.Н. Безмилов (2013) тощо.

Значний теоретичний та експериментальний матеріал, накопичений з цієї теми, вимагає наукової систематизації даних.

Сьогодні реєстрація показників змагальної діяльності в спортивних іграх здійснюється за трьома основними напрямками: педагогічне спостереження з метою вивчення обсягу та ефективності ігрових дій; аналіз рухової діяльності під час гри; часові характеристики гри. На основі всіх трьох даних можливо створювати модельні характеристики гри команд різної кваліфікації або гравців різних амплуа.

Знання структури техніко-тактичних дій команд різної кваліфікації дозволяє виявити кількісні відмінні особливості техніко-тактичної майстерності цих команд. Дані жіночих баскетбольних команд наведені у табл. 2.3.1 дозволяють констатувати, що, як за якісними, так і за кількісними показниками, команди різної кваліфікації мають різні відмінності.

Таблиця 2.3.1

Кількісні та якісні показники ігрової діяльності жіночих баскетбольних команд різної кваліфікації

Показник	Вища ліга (18 ігор)				І ліга (12 ігор)				Студентська команда (6 ігор)			
	Ц n=14	К n=24	З n=16	К.п.	Ц n=8	К n=17	З n=12	К.п.	Ц n=3	К n=5	З n=4	К.п.
Влучність дальніх кидків, %	45	40	41	42	34	39	32	35	-	31	32	31,5
Влучність кидків з середньої відстані, %	46	44	39	43	42	32	28	34	33	28	27	29
Влучність кидків з-під кошика, %	47	53	44	48	44	46	39	43	44	49	45	46
<i>Продовження табл. 2.3</i>												
Влучність штрафних кидків, %	70	72	68	70	65	60	67	64	57	66	70	64
Перехоплення, разів	1,1	2,1	1,3	4,5	1,2	1,8	1,7	4,7	1,6	1,6	2	5,2
Підбір під своїм щитом, разів	10,4	7,4	5,0	22,8	8,1	7,0	5,2	20,3	12,0	10,0	4,7	26,7
Підбір під щитом суперника, разів	4,7	3,9	2,8	11,4	2,8	3,3	1,7	7,8	4,5	5,5	2,3	12,3
Втрати м'яча, разів	1,1	2,3	3,1	6,5	2,1	3,8	5,2	11,1	3,3	4,8	5,3	13,5
Результативність, очки	22,9	39,3	15,5	77,7	18,1	26,3	24,1	68,5	19,2	22,0	24,8	62,0

Примітка. Ц – центровий гравець; К – крайній нападник; З – захисник; К.п. – командні показники; n - кількість гравців

Найбільше різняться показники якості кидків з середньої та далекої відстані, кількості підборів на своєму щиту та загальної результативності команд вищої ліги та команд більш низької кваліфікації.

Педагогічні спостереження з одночасною фіксацією даних змагальної діяльності дає можливість визначити внесок кожного гравця в кінцевий результат гри, що можна вирахувати за допомогою коефіцієнта корисності дій кожного гравця. Розроблено та внесено в практику декілька варіантів визначення коефіцієнту корисності гравця.

Так, О.Я. Гомельський, І.М. Преображенський (1998) запропонували для впровадження в практику моделювання коефіцієнт ефективності індивідуальних змагальних дій в баскетболі підраховувати за найбільш простою формулою:

$$K^i = \frac{(\Sigma+) - (\Sigma-)}{T} \quad (2.3.1)$$

де, $\Sigma+$ – сума позитивних очок, що нараховується баскетболісту за ефективні атакуючі та захисні дії;

$\Sigma-$ – сума негативних очок, що нараховується баскетболісту за помилки як у нападі, так і в захисті;

T – час, який баскетболіст провів на майданчику під час матчу або турніру загалом.

Стенографування ігрової діяльності дозволяє визначити й інші специфічні показники як команди в цілому, так і окремого гравця. Наприклад, В.М. Костюкевич (2006) запропонував такі показники змагальної діяльності в футболі: коефіцієнти агресивності, інтенсивності, мобільності, ефективності, ефективності одноборств і за сумою таких показників визначати інтегральну оцінку, що дозволяє більш широко охарактеризувати діяльність гравців і команди.

Дослідження інтенсивності переміщень у спортивних іграх дає можливість зробити висновки щодо характеру змагального навантаження як перемінного: періоди великої активності чергуються з паузами малої активності, а іноді й з пасивним відпочинком (табл. 2.3.2).

Необхідність цілеспрямованої підготовки гравців і команди вимагає визначення всіх складових частин ігрової діяльності.

Таблиця 2.3.2

Характеристика часових параметрів змагальної діяльності в командних ігрових видах спорту (за Є.В. Федотовою, 2001)

№ п/п	Показники	Волейбол (ж)	Баскетбол	Хокей на траві
1.	Чистий час гри, хв.		40	43,56
2.	Середня тривалість активної фази	9,60	27,70	5-15
3.	Середня тривалість пасивної фази	7,90	20,40	20-50
4.	Кількість чергувань	63,2 (в 1 партії)	89,00	-
5.	Загальна тривалість гри, хв.	20,1 (1 партія)	69,27	70,00
6.	Доля чистого ігрового часу, %	-	57,65	62,23

Аналіз даних про структуру атакуючих дій (число атак, їх тривалість, ефективність) показав, що поміж тривалістю атак та їх ефективністю існує пряма

залежність. Знання структури нападу дозволяє цілеспрямовано керувати процесом тактичної підготовки та вибирати спосіб ведення гри з конкретним суперником.

З цією метою ми дослідили структуру нападу кваліфікованих баскетболісток, що брали участь у багатотуровому чемпіонаті м. Вінниці (10 ігор). Ефективними вважалися атаки, які закінчились влучанням м'яча в кошик або порушенням правил суперником. Було виокремлено декілька груп атак, що характеризують структуру дій у нападі (рис. 2.3.3).

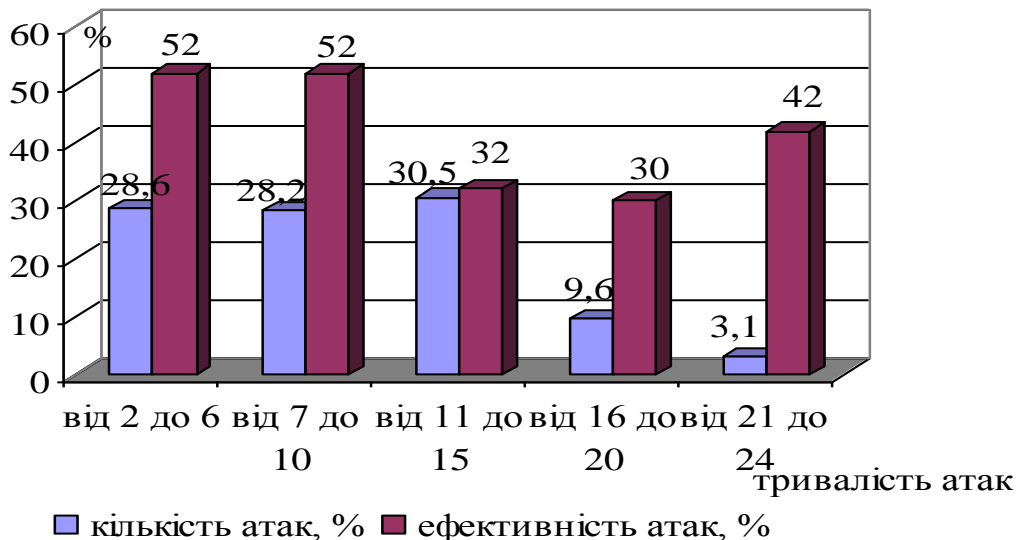

Рис. 2.3.3 Структура гри у нападі кваліфікованих баскетболісток у залежності від тривалості атак

З метою ефективного управління навчально-тренувальним процесом необхідно знати структурні особливості, що характеризують різні аспекти змагальної діяльності. Ці знання про структуру змагальної діяльності, фактори її забезпечення та реалізації створюють необхідні передумови для досягнення запланованого результату. Однак його практична реалізація залежить від здатності спортсменів або команди в цілому до реалізації цих передумов в умовах відповідальних змагань.

Одним із напрямів удосконалення системи підготовки спортсменів високого класу є вдосконалення управління тренувальним процесом на основі об'єктивізації знань про структуру змагальної діяльності [14].

Відомо, що система управління передбачає наявність прямого й зворотного зв'язків між керівною і керованою підсистемами. У спорті керівною підсистемою є тренер, а керованою – окремий спортсмен або команда.

Прямий зв'язок – це система педагогічних впливів, що здійснюються на різних етапах підготовки або оперативно в процесі тренувань і змагань. Отримання об'єктивної інформації в процесі спостереження за змагальною діяльністю є одним із каналів зворотного зв'язку, а її аналіз та узагальнення отриманих даних, розробка й прийняття управлінських рішень відповідно до цих результатів сприяє підвищенню ефективності ігрової діяльності як керованої підсистеми [10, 33].

Регулярні зміни правил змагань в баскетболі відображають сучасні тенденції гри, які свідчать про збільшення інтенсивності, швидкості та силової міцності гравців, використання в процесі гри активних форм захисту, швидких атак.

Контроль змагальної діяльності кваліфікованих баскетболісток за невеликими часовими інтервалами дозволяє більш досконало вивчити процеси адаптації до ігрової діяльності, визначити закономірності гри певної команди, знайти залежність ефективності дій від окремих чинників.

У зв'язку з тим, що результативність спортивних ігор загалом та баскетболу зокрема визначається впливом багатьох чинників, виникає проблема комплексного дослідження структури змагальної діяльності.

Зацікавленість цією проблемою виявили автори значні кількості наукових доробок. Так, вивченням техніко-тактичної структури ігрової діяльності в баскетболі займалися Е.Ю.Дорошенко (2005), Ж.Л. Козина (2008), Н.С. Ніязова (2009) та ін.; розробкою та обрахуванням коефіцієнтів змагальної діяльності Е.Р. Яхонтов (1977), Ю.І. Портних (1982), Н.Н. Безмилов (2010-2013) та ін.; вивченню психологічних складових гри присвячені праці Є.С.Жарикова (1988), В.І. Воронової (2001-2014), Є.С. Загузова (2011) та ін.; структури рухової діяльності та визначенням активних та пасивних фаз гри цікавилися А.Д. Леонов (1991), С.С. Стонкус (1997), В.М. Корягин (2002) та ін.; залежністю результатів змагальної діяльності від функціональних резервів організму спортсменів – В.С. Мищенко (1990), Є.Я. Гомельський (1997), В. Пшибильський (2004), Ф.А. Йорданська (2006) та ін.

Дослідження динаміки ефективності ігрових дій в часових інтервалах гри в баскетболі доповнить відомі наукові дані та дозволить розробити нові підходи щодо корекції тренувального процесу.

Дослідження змагальної діяльності вимагає використання методики спостереження, яка б відповідала поставленим меті та завданням. У практиці спортивних ігор розроблено та апробовано багато методик, які використовуються для контролю й аналізу змагальної діяльності спортсменів.

Облік змагальної діяльності проводять, як правило, за допомогою запису ігрових дій. При цьому фахівці, використовуючи різні методи, реєструють тільки ті прийоми гри, які, на їхню думку, становлять найбільший інтерес.

Запис змагань за допомогою символів здійснювався в багатьох спортивних іграх: волейболі, баскетболі, тенісі тощо. Аналіз умовних позначень дав можливість авторам судити про характер помилок допущених гравцями, ураховувати кількість кидків, способів і місце їх виконання.

Визнаючи це позитивним чинником варто все ж зазначити, що такий запис дає поверхневе уявлення про дії гравця під час матчу. Основним недоліком є те, що він не відображає якості виконаних дій. Крім того, ураховуються лише деякі прийоми гри.

Більш досконалим є графічний метод реєстрації, який здійснюється за схемою ігрового поля, використовуючи його, можна отримати наочне уявлення про різні характеристики діяльності гравця під час змагань. Особливою популярністю він користується серед фахівців з баскетболу, хоча не менш успішно його застосовували в футболі, волейболі, гандболі та хокеї. Фахівці бачать графічної форми запису в тому, що вона дозволяє визначити слабкі місця не тільки в техніці гри, але й у тактичній підготовці. Однак проводячи реєстрацію цим методом, дослідники не мають змоги спостерігати за ходом гри.

Варто підкреслити, що найбільш вдалим способом запису ігрових моментів діяльності вважається той, який відповідає двом основним вимогам: не відволікає увагу того, хто записує та займає мінімум часу.

Зважаючи на це багато дослідників віддають перевагу стенографічному запису, під час якого фіксується більшість дій, виконуваних гравцем. Такий метод допомагає виявити як позитивні, так і негативні характеристики в техніці й тактиці гри.

За допомогою стенограми можна отримати різноманітну інформацію про дії гравців. Однак вона має загальний недолік, який полягає в такому:

- по-перше – умовні позначення доводиться розшифровувати;
- по-друге – реєстрація повинна проводитися тільки спеціально підготовленим спостерігачем.

У цьому сенсі найбільш вдалою є система спостереження і запису в заздалегідь розроблений протокол. Цей метод дає можливість отримати інформацію про основні параметри гри.

Багато фахівців зі спортивних ігор через контроль за змагальною діяльністю намагалися оцінити майстерність гравців. Проте кількісний облік прийомів, виконаних в процесі гри, явно не достатній. Тому часто пропонується розрахувати показник, який є відношенням дій гравців до часу участі в грі. Більшість авторів також вважають, що аналіз ігрової діяльності повинен здійснюватися з урахуванням часових параметрів; не випадково відношення закинутих м'ячів під час володіння м'ячем розглядається як показник ефективності техніко-тактичної майстерності гравців. Необхідно зазначити, що про ефективність ігрової діяльності судять по загальній кількості набраних очок відносно до загальної кількості володіння м'ячем. Деякі фахівці висловлюються про те, щоб визначати технічну майстерність гравців, беручи до уваги ефективність їхніх дій, різноманітність, досконале володіння яким-небудь одним прийомом.

Для оцінки техніко-тактичної майстерності доцільно використовувати коефіцієнт ефективності дій команди, який є відношенням загального числа виконаних прийомів до числа прийомів виконаних вдало.

Розроблена нами методика передбачає стенографічний запис техніко-тактичних дій в спеціальний протокол, який був розподілений на двахвилинні інтервали реального часу гри [4]. Така система дозволяє зробити більш ретельний аналіз змагальної діяльності, визначити ефективність дій з урахуванням часу гри, простежити динаміку показників упродовж всього матчу. Отримані результати дають можливість виявити в процесі гри окремі інтервали, які відповідають часу впрацювання (адаптації до гри суперника), визначити фази максимального сплеску результативності, стабілізації показників, пониження ефективності. Ця інформація може бути корисна як для управління підготовкою спортивною командою та окремих гравців, так і з метою аналізу гри суперників.

Для прикладу проаналізуємо дані гри жіночих команд Чемпіонату України (рис. 2.9). Фіксація ігрових показників (кидки з різної відстані, підбір м'яча, ефективність швидкого прориву, перехоплення, втрати м'яча, результативні передачі, фоли гравців) за двохвилинними інтервалами реального часу дає можливість визначити динаміку показника ефективності ігрових дій упродовж кожного тайму гри. Зазначимо, що «чистий» час гри команд (10 хв.) в окремих таймах тривав реально від 14 до 20 хв., залежно від зупинок матчу на порушення, заміни та пробиття штрафних кидків, взятих тайм-аутів. Для аналізу були обрані ігри з різними за силами суперниками (слабким, рівним, сильним).

Отримані результати свідчать, що кожен з таймів гри має свої особливості, які пов'язані з ходом змагальної боротьби, однак можемо відзначити і загальні тенденції, котрі також впливають на результат гри.

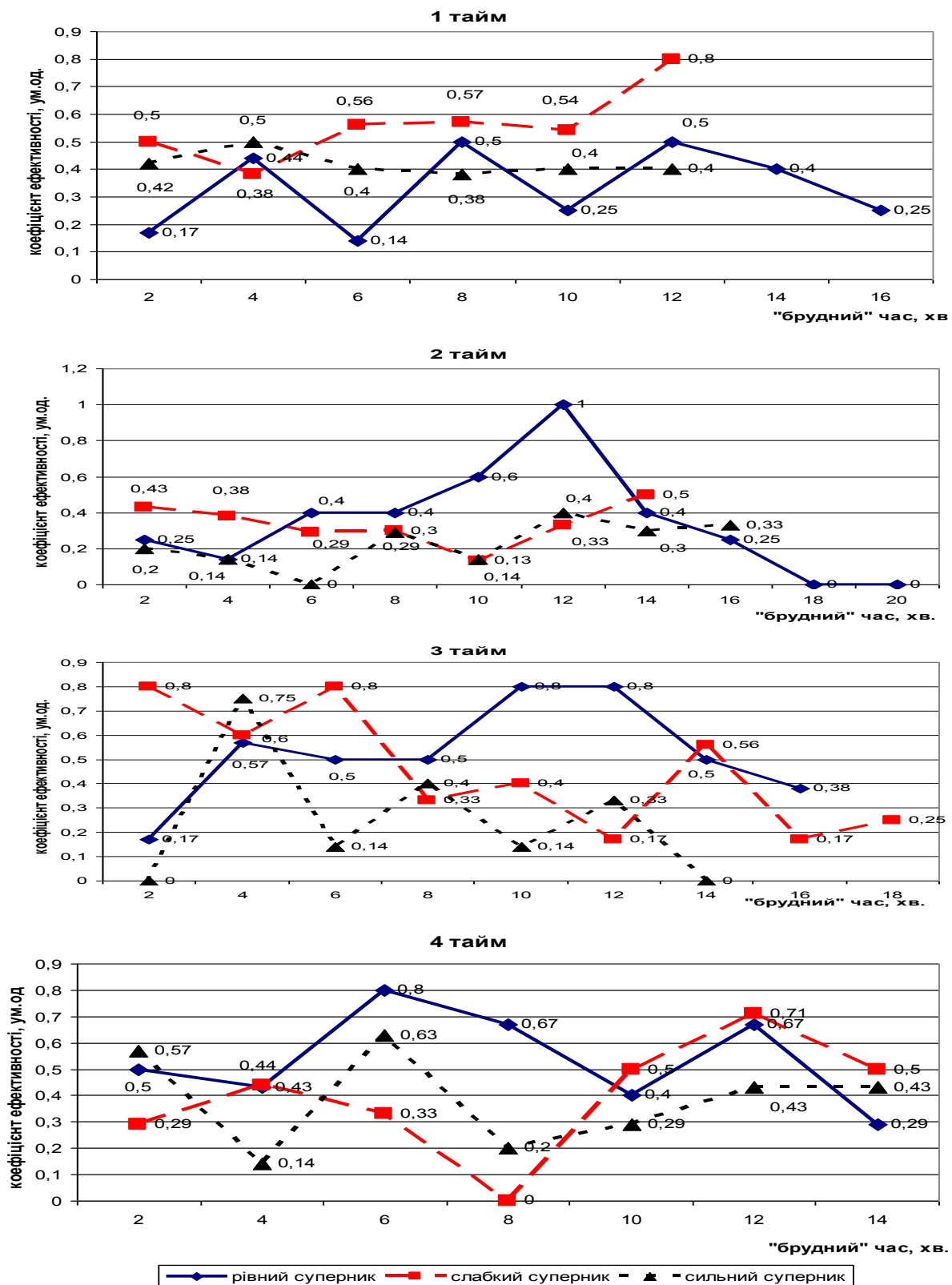

Рис. 2.3.4 Динаміка коефіцієнта ефективності ігрових дій висококваліфікованих баскетболісток упродовж гри

1-й тайм у грі з рівним суперником має нестабільну динаміку показника ефективності ігрових дій і характеризується пристосуванням суперників до гри один одного, не визначеністю лідера поєдинку. Два хвилинні інтервали гри з

низьким коефіцієнтом ефективності (КЕ) (0,14-0,25 ум.од.) чергуються з достатньо середнім значенням КЕ від 0,44 до 0,5 ум.од. Такі показники позначилися на результаті гри, що свідчив не на користь команди. У грі зі слабким суперником процес адаптації тривав лише близько 4-х хв., після чого можна спостерігати позитивну динаміку ефективності дій з 0,38 до 0,8 ум.од. Гра із сильним суперником відобразилася на якості виконуваних дій – КЕ упродовж усього тайму коливався в межах 0,38-0,42 ум.од.

У 2-му таймі гри з рівним суперником спостерігається найбільш висхідна тенденція покращення КЕ з 0,25 до 1,0 ум.од. до 10-12 хв. зустрічі з наступним різким спадом показника до кінця гри до 0 ум.од. У результаті таких дій команда стала програвати 12 очок. Що стосується інших ігор (з сильним та слабким суперником), то в них спостерігається приблизно однакова ефективність, проте викликана різними чинниками. Можемо припустити, що сильний суперник не давав можливості для кращої гри, а слабкий не стимулював до більш ефективних дій.

У грі з рівним суперником, незважаючи на низький показник КЕ на початку 3-го тайму (0,17 ум. од.), гравцям вдалося підвищити його вже на другому інтервалі часу до 0,57 ум.од. та стабілізувати упродовж першої половини тайму на рівні 0,5 ум.од. Загалом ця гра впродовж всього тайму була найбільш ефективною. Можемо спостерігати за показником КЕ, який на початку другої половини 3-го тайму сягав 0,8 ум.од., а до кінця тайму знизився лише до 0,38 ум.од., що не завадило команді вирівняти рахунок та навіть вийти вперед.

Значна перевага на початку гри з слабким суперником відзначилася високою ефективністю дій команди, проте вже після 6-ї хвилини реального часу, якісні показники значно зменшилися і, за невеликим винятком (12-14 хвилини), мали низхідну динаміку. У грі із сильним суперником 3-й тайм відрізнявся значною нестабільністю, де фази з низьким КЕ (0,14-0,17 ум.од.) змінювалися більш ефективними – з КЕ 0,33-0,75 ум. од.

4-й тайм зазвичай найбільш напружений, адже саме в ньому вирішується доля поєдинку. Високі показники КЕ дають перевагу та упевненість у власних силах, що допомагає команді здобути перемогу в грі.

Порівнявши криву показника КЕ в окремих таймах ігор, можемо відзначити такі загальні риси:

1. Найбільш низькі значення коефіцієнту ефективності визначені на початку та в кінці тайму.

2. Висхідна динаміка показника КЕ спостерігається до 12-14 хв. кожної чверті матчу (приблизно 7-ма хвилина «чистого» часу гри у таймі), після чого ефективність дій гравців команди поступово знижується.

3. На початку 1-го та 3-го тайму (після тривалої перерви) визначені більш низькі значення КЕ, ніж у 2-му та 4-му таймі, перед якими перерва складає лише 2 хв., а початковий КЕ відповідає такому, що був виявлений наприкінці попереднього тайму.

Таким чином можемо констатувати, що адаптація гравців до змагальних умов відбувається упродовж перших 4-6 хв. (2-3 хв. чистого часу), приблизно до 12-14 хв. (7 хв. чистого часу) результати стабілізуються, після чого ефективність

дій гравців погіршується під впливом фізичних та емоційних навантажень, незважаючи на кінцевий рахунок зустрічі.

Статистична обробка даних змагальної діяльності в баскетболі дозволяє ретельно проаналізувати гру команди та внесок окремих гравців у загальний результат поєдинку. Чим менший відрізок гри аналізується, тим більше інформації щодо закономірностей ходу гри можна отримати. Аналізовані дані свідчать про те, що в баскетболі не буває нічого випадкового, кінцевий результат залежить від ефективності гри команди упродовж усіх таймів. Низькі показники коефіцієнту ефективності дій на початку та в кінці таймів указують на те, що структура змагальної діяльності в баскетболі висуває специфічні вимоги до функціонального забезпечення роботи спортсменів і, як наслідок, до структури функціональної підготовленості баскетболісток.

Результати такого аналізу можуть бути використані з метою нових педагогічних впливів у підготовку команди з урахуванням основних тенденцій під час гри.

Список використаних джерел:

1. Балан Б. А. Особенности подготовки студенческих сборных команд по футболу к краткосрочным соревнованиям / Б.А. Балан, Г.В. Лунин // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2012. – №1. – С. 13-16.

2. Безмылов Н. Факторная структура технико-тактических действий баскетболистов высокой квалификации различного игрового амплуа / Н. Безмылов, О. Шинкарук // Спортивный вiсник Приднiпров'я. – 2010. – №1. – С.45-49.

3. Вальтин А.И. Проблемы современного баскетбола. / А.И. Вальтин. – К. : 2003. – 150 с.

4. Вознюк Т.В. Контроль змагальної діяльності в баскетболі за часовими інтервалами // Т.В. Вознюк, А.І. Драчук // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2016. – Вип. 1. – С. 305-310.

5. Вознюк Т.В., Перепелиця О.А. Морфо-функціональні показники кваліфікованих спортсменів командних ігрових видів спорту / Т.В. Вознюк, О.А. Перепелиця // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. праць. Вип. 2. – Вінниця: «Планер», 2011. – С. 58-67.

6. Вознюк Т.В. Основи теорії та методики спортивного тренування. Навчальний посібник. / Т.В. Вознюк. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2016. – 240 с.

7. Губа В.П. Модернизация теории и методики спортивных игр /В.П. Губа, А.В. Родин // Теория и практика физической культуры. – 2010. – №4. – С. 16-19.

8. Дорошенко Э.Ю. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх : [монография] / Э. Ю. Дорошенко. – Запорожье : ООО «ЛИПС ЛТД», 2013. – 436 с.

9. Елевич С. Н. Управление состоянием соревновательной готовности высококвалифицированных баскетболистов в процессе многолетней спортивной подготовки : автореф. на соискание ученой степени доктора пед. наук / С.Н. Елевич. – С.-Пт., 2009. – 40 с.

10. Елевич С. Н. Управление спортивной формой баскетболистов высокой квалификации / С. Н. Елевич // Теория и практика физ. культуры. – 2007. – № 6. – С. 43-46.

11. Иорданская Ф.А. Мониторинг здоровья и функциональная подготовленность высококвалифицированных спортсменов в процессе учебно-тренировочной работы и соревновательной деятельности : Монография. / Ф.А.Иорданская, М.С. Юдинцева. – М. : Советский спорт, 2006 – 184 с.

12. Козина Ж.Л. Индивидуализация подготовки спортсменов в игровых видах спорта: Монография /Ж.Л. Козина – Харьков, 2009. – 396 с.

13. Корягин В.М. Актуальные проблемы физической и технической подготовки баскетболистов высокой квалификации в процессе многолетней тренировки / В.М. Корягин // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : Сб. научн. тр. – Харьков, 2001. – №5. – С. 6-14.

14. Костюкевич В.М. Моделирование в системе подготовки спортсменов высокой квалификации. / В. М. Костюкевич // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Випуск 18. (Том 2) / ВДПУ; гол. ред. В.М. Костюкевич. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2014. – С. 92-102.

15. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). Навчальний посібник / В. М. Костюкевич. – Вінниця : Планер, 2014. – 616 с.

16. Костюкевич В.М. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт), навчальний посібник. / М.В. Костюкевич, В.І. Воронова, О.А. Шинкарук, О.В. Борисова; за заг. ред. В.М. Костюкевича. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 554 с.

17. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді / Т.Ю. Круцевич, М.І. Воробйов, Г.В. Безверхня. – К.: Олімпійська література, 2011. – С. 18-20.

18. Мітова О.О. Інтегральна підготовка баскетболістів 17-19 років при переході в команди суперліги : автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. і спорту : [спец.] 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт» / Мітова Олена Олександрівна; ХДАФК. – Х., 2004. – 20 с.

19. Мітова О.О. Контроль і аналіз динаміки техніко-тактичних дій у захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги / О.О. Мітова, В.С. Сидоренко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – №3 (47). – С. 65-68.

20. Мітова Олена. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх / Олена Мітова // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вип. 1. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. – С. 353-360.

21. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практическое приложение / В.Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.

22. Полуренко К. Л. Модельно-целевая программа технико-тактической подготовки студенческих команд по мини-футболу / К. Л. Полуренко // Вестник Новосибирского государственного университета. Серия : Педагогика. –

Новосибирск : Редакционно-издательский центр НГУ, 2007. – Т. 8. – Вып. 1. – С. 18-22.

23. Похолоенчук Ю.Т. Современный женский спорт / Ю.Т. Похолоенчук, Н.В. Свечников. – К. : Здоров'я, 1987. – 192 с.

24. Рядинська І.А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позаурочної роботи з учнями (друга половина ХХ ст.): автореф. дис.. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук: [спец.] 13.00.01. – Х., 2008. – 24 с.

25. Федотова Е. В. Соревновательная деятельность и подготовка спортсменов высокой квалификации в хоккее на траве / Е. В. Федотова. — Казань : Логос Центр, 2007. — 630 с.

26. Федотова Е.В. Элементы морфо-функциональной модели сильнейших хоккеисток на траве (обзор). / Е.В.Федотова, М.С. Бриль, Э.Г. Мартиросов. // Научно-спортивный вестник. – 1990. – № 2. – С. 29-33.

27. Фискалов В. Д. Спорт и система подготовки спортсменов : учебник / В. Д. Фискалов. – М. : Советский спорт, 2010. – 392 с.

28. Форен Билл Физическое состояние игрока – ключ к успеху /Говорят тренеры по баскетболу. Сборник статей ведущих тренеров мира: Методическое пособие. – К. : Преса України, 2005. – С.55-60.

29. Фураева Н.В. О факторах, определяющих структуру годичного соревновательно-тренировочного цикла в современном баскетболе / Н.В. Фураева // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 5. – С. 28-31.

30. Фурманов А.Г. Студенческий волейбол. / А. Г. Фурманов – Минск : Высшая школа, 1983. – 93 с.

31. Цьось А.В. Витоки фізичного виховання в Україні / А.В. Цьось // Фізичне виховання в школі. – 1997. - №3. – С. 52-54.

32. Шестаков М.М. Методологические основы индивидуализации подготовки в командных спортивных играх // Теория и практика физической культуры. – 1999. – №3. – С. 12-15.

33. Robertson Sam A method to assess the influence of individual player performance distribution on match outcome in team sports / Sam Robertson, Ritu Gupta & Sam McIntosh // Journal of Sports Sciences – 2016. – Vol. 34. – Issue 19. – P. 1893-1900.

Вознюк Т.В. Контроль підготовленості та змагальної діяльності студентських команд з баскетболу. В розділі висвітлені питання управління підготовкою кваліфікованих баскетболісток на основі показників підготовленості та змагальної діяльності. Надана характеристика організації студентського спорту в Україні та світі. Наведені дані показників технічної і фізичної підготовленості кваліфікованих баскетболісток, зроблений порівняльний аналіз показників фізичного стану спортсменів-ігровиків студентських команд з футболу, баскетболу, волейболу, хокею на траві. На основі спостереження за змагальною діяльністю баскетбольних команд різної кваліфікації роблені модельні показники ігрової діяльності, визначені кількісні та якісні показники змагальних дій.

Ключові слова: студентський спорт, кваліфіковані баскетболістки, показники підготовленості, морфофункціональні показники, змагальні показники.

Voznyuk, T.V. Monitoring training and competitive activities of student teams in basketball. In the section questions of management of preparation of the qualified basketball players on the basis of indicators of readiness and competitive activity are covered. The characteristic of the organization of student sports in Ukraine and the world is given. The given data of indicators of technical and physical readiness of qualified basketball players, the comparative analysis of indicators of a physical condition of sportsmen-igrovikov student teams on football, basketball, volleyball, hockey on a grass is made. On the basis of observation of the competitive activity of basketball teams of various qualifications, model indicators of gaming activity were received, quantitative and qualitative indicators of competitive activities were determined.

Keywords: student sport, skilled basketball, fitness indicators, morphological indices, competitive performance.